

STRESZCZENIE

Beata Jadwiga Szpetkowska, *Pokuta i jej przebieg w ujęciu irlandzkich i brytyjskich ksiąg pokutnych. Studium teologiczne*

Rozprawa omawia pokutę i jej przebieg w ujęciu irlandzkich i brytyjskich ksiąg pokutnych wydanych przez Arkadiusza Barona i Henryka Pietrasa w tomie pt. *Księgi pokutne*, Kraków 2011 z uwzględnieniem wydania: Giovanni Andrea DiDonna, *Canones poenitentiales*, vol. I-II, Kanonika 24, Roma 2017.

Dysertacja składa się z pięciu rozdziałów. Rozdział pierwszy omawia zagadnienia wstępne: problem badawczy (1.1); status quaestionis (1.2); ważniejsze terminy dotyczące praktyk pokutnych w starożytności (1.3); metodę (1.4) oraz strukturę pracy (1.5).

Rozdział drugi prezentuje tło teologiczne i prawne dla podjętej problematyki: klasyfikacje grzechów w ujęciu biblijnym i tzw. *Liber ex lege Moysi* (2.1); opinie ważniejszych teologów oraz orzeczenia synodów (2.2); zagadnienia przestępstw karalnych w lokalnych prawach na Wyspach, czyli w irlandzkim tzw. prawie *brehon*, w walijskim i brytyjskim tzw. prawie *weregild* (2.3) oraz katalogi grzechów i ich genezę w księgach pokutnych (2.4).

Trzon niniejszej rozprawy stanowią rozdziały: trzeci, czwarty i piąty, w których zostają przedstawione grzechy i czyny naganne w ujęciu irlandzkich i brytyjskich ksiąg pokutnych oraz proponowana za nie pokuta.

Novum rozprawy stanowi tu m.in. szerokie porównanie pokuty z zagadnieniami karania za czyny przestępcze w *Pięcioksięgu Mojżesza*, w tzw. *Liber ex lege Moysi*, przez synody oraz ówczesne prawa lokalne w Irlandii, Walii, Szkocji i Anglii.

Rozdział trzeci mówi o pokucie za grzechy i czyny naganne w irlandzkich i walijskich księgach pokutnych. Najpierw omawiamy grzechy i czyny naganne oraz proponowaną za nie pokutę w księgach irlandzkich i związanych z nimi księgach pokutnych (3.1), a następnie – w walijskich księgach pokutnych (3.2).

Rozdział czwarty jest kontynuacją trzeciego i omawia pokutę za grzechy i czyny naganne w anglosaskich księgach pokutnych. Na początku omawiamy interesującą nas problematykę w ujęciu ksiąg pokutnych związanych z Teodorem biskupem Canterbury (4.1), a w drugim – w księgach pokutnych związanych z Egbertem arcybiskupem Yorku (4.2).

Rozdział piąty traktuje o przyjmowaniu pokuty i jej realizacji. Omawiamy w nim sposoby uzyskiwania odpuszczenia grzechów (5.1); przebieg pokuty w księgach pokutnych powstałych w Irlandii oraz z nimi związanych (5.2 oraz 5.3); przebieg pokuty w księgach walijskich (5.4); w księgach anglosaskich związanych z biskupem Teodorem (5.5) oraz w księgach anglosaskich związanych z arcybiskupem Egbertem (5.6).

Wnioski wypływające z przeprowadzonych badań zostały zamieszczone w zakończeniu. Okazało się, że niektóre księgi pokutne przy wyznaczaniu pokuty uwzględniały oprócz grzechów także inne czyny sprzeczne z przepisami Prawa Mojżesza dotyczącymi np. pokarmów czystych i nieczystych oraz z lokalnymi zwyczajami. Tendencja taka z czasem zanikła i pokutę wyznaczano wyłącznie za popełnione grzechy, a także za przestępstwa wobec lokalnych praw świeckich, które też dotyczyły grzechów.

Na Wyspach praktykowano pokutę prywatną i powtarzalną, z możliwością jej zmiany w oparciu o podane zamienniki pokuty (*commutationes*). W każdym przypadku pokuta była wyznaczana na prośbę grzesznika i miała służyć zdrowiu jego duszy. Nakładano ją po uwzględnieniu okoliczności jego życia. Dlatego inne pokuty dotyczyły mnichów żyjących w klasztorach, a inne osób świeckich. Najczęściej zalecanymi

praktykami pokutnymi były: kilkudniowe aż po wieloletnie tzw. posty o chlebie i wodzie praktykowane inaczej aniżeli dzisiaj, udzielanie jałmużny, modlitwa psalmami (zwłaszcza dla mnichów), ukłęknięcia, smaganie ciała, leżenie krzyżem, pielgrzymki pokutne oraz wygnanie czasowe lub trwałe za szczególnie ciężkie i gorszące grzechy. System pokut oparty był na zasadzie, że cięższy grzech wymaga większej pokuty. W tym celu opracowano taryfy pokutne. Bazowały one na ściśle określonych w lokalnych prawach świeckich rekompensatach (*compensatio*), które obowiązywały za każde przewinienie i które zaczęto powszechnie stosować także przy nadawaniu pokut chrześcijańskich.

Do rozprawy dołączone są aneksy, po których załączona jest bibliografia. Aneks A wymienia księgi pokutne wydane w SCL 5 oraz w Kan 24 z podaniem najważniejszych na ich temat informacji. Aneksy B1 i B2 ukazują wzajemne zależności ksiąg pokutnych Cum i Ps.Cum, opracowane znacznie szerzej aniżeli w wydaniu SCL 5. Aneksy C1-5 podają kolejno: przykłady katalogów grzechów w księgach pokutnych i u wybranych autorów (C1 i C2); biblijne katalogi grzechów (C3); przykłady katalogów grzechów w pismach greckich (C4) oraz sigła biblijne tekstów cytowanych w tzw. *Liber ex lege Moysi* (C5). Aneks D wymienia grzechy pochodne grzechów głównych w ujęciu Jana Kasjana, ksiąg pokutnych Bigot, CapTh oraz Grzegorza Wielkiego. Aneksy F-J zestawiają wzajemne zależności kanonów: CapD i DUm (aneks F); DUm I, Ps.Cum, Cum, CapD (aneks G); ExcEg, DUm, Ps.Cum, Cum (aneks H); PoenEg IV w wersji SCL 5 oraz w Kan 24/3, Ps.Cum, DUm (aneks J). Ostatni aneks K podaje sposoby uzyskania odpuszczenia grzechów w ujęciu Orygenesusa, Jana Kasjana, Cezarego z Arles oraz w księgach pokutnych PoenEg.

Beata Impetrowska

Kraków, dn. *12.06.2023r.*